

IZZIVI IN PRILOŽNOSTI PRENOVE UČNIH NAČRTOV ZA POUK SLOVENŠČINE KOT MATERNEGA/ PRVEGA JEZIKA NA PRIMARNI IN SEKUNDARNI STOPNJI VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Namen pričujoče tematske številke *Jezika in slovstva* je podpreti prenovu učnih načrtov za pouk slovenščine na primarni in sekundarni stopnji vzgoje in izobraževanja, ki naj bi bila zaključena in v prakso implementirana v šolskem letu 2025/26. S številko želimo tudi po končani prenovi zainteresirano javnost spodbujati k učinkovitemu, vključujočemu in inovativnemu pouku slovenščine kot materinščine.

Izzivov in priložnosti za izboljšave slovenskega šolskega sistema pa ni malo.

Leta 2023 smo prejeli rezultate treh mednarodnih raziskav znanja, ki jih z namenom izboljšanja vzgojno-izobraževalnega procesa za Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje izvaja Pedagoški inštitut. Mednarodna raziskava bralne pismenosti PIRLS 2021 in mednarodna raziskava državljske vzgoje in izobraževanja ICCS 2022 (obe izvaja mednarodna zveza za evalvacijo izobraževalnih dosežkov IEA) ter mednarodna primerjava dosežkov učencev PISA 2022, ki poteka pod okriljem OECD, so pokazale skrb vzbujajoče rezultate na praktično vseh področjih merjenja.

Pri kurikularnem načrtovanju slovenščine ne bi smeli prezreti pereče nizkih ravni bralne pismenosti, kritičnega in ustvarjalnega mišljenja. Pozornost bi terjali tudi, kakor navajajo učenci, slabi odnosi v šolah in nizka stopnja spodbujanja učencev k izražanju mnenj ter razpravljanju.

Pričujoča tematska številka *Jezika in slovstva* za navedeno ne zmore poiskati neposrednih rešitev, skuša pa mdr. osvetliti, zakaj je vzgojno-izobraževalni sistem temelj družbenega napredka, in začrtati, kako naj se, če sploh, odziva na hitro spreminjajoče se potrebe 21. stoletja. Prenova učnih načrtov nudi možnosti za preučitev prednosti in pomanjkljivosti našega šolskega sistema: v člankih so prevetreni cilji in standardi, prispevki preučujejo, kako naj bi jih učenci dosegali, kakšnega učenca si želimo izobraziti, kaj naj bi na določeni stopnji šolanja znal. Jezikoslovne, literarne, folkloristične in specialnodidaktične razprave se posvečajo tudi drugim ključnim dejavnikom kurikularnega načrtovanja. Ponujajo natančne vpogleds v obstoječe stanje ter nizajo izvirne, strokovno podprte rešitve, ki lahko tvorno prispevajo k nadgradnji in izboljšanju obstoječih učnih načrtov za slovenščino, pa tudi slovenskega vzgojno-izobraževalnega sistema na splošno.

Rdeča nit malodane vseh prispevkov je skrb za slovenščino kot materni/prvi jezik. Iz njih veje iskrena želja in potreba avtorjev, da s svojim znanjem, možnostmi, izkušnjami in modrostjo prispevajo k poglobljenemu znanju slovenščine in njeni večši ter gibki rabi. Del člankov se ukvarja s književnim poukom slovenščine. Osrednja učenčeva dejavnost ostaja branje: doživljajsko, kognitivno-kritično, metakognitivno in ustvarjalno (Žbogar 2014, 2021). Poseben poudarek je na odzivu učencev na učne vsebine, kar omogoča, da pri književnem pouku slovenščine gradimo različne identitete (individualno, nacionalno in globalno). Gradnik identitet naj bo medkulturna strpnost, ki v vse bolj globaliziranem svetu postaja ključna za mirno sobivanje in pomembno prispeva k ustvarjanju inkluzivnih skupnosti.

Obžalujem, da učitelji praktiki v večji meri ne sooblikujejo pričujoče številke, čeprav so bili vabljeni k sodelovanju. Njihova preobremenjenost z administrativnimi postopki in birokracijo, finančna in kadrovska podhranjenost, sistem napredovanja, v katerem uspešno delo z učenci ni (zelo) pomembno, individualizacija, personalizacija in diferenciacija pouka, zahtevni starši in upadanje učiteljske avtonomije je le nekaj od perečih problemov slovenskega javnega šolstva. Če temu dodamo še zaskrbljujoče rezultate raziskav, omenjenih na začetku tega uvodnika, je jasno, da stanje ni rožnato. Z optimizmom me navdajajo učitelji, ki svoje delo, ne ozirajoč se na navedene in druge izzive slovenske šole, opravljajo kot poslanstvo. Po njihovi zaslugi ostaja naš vzgojno-izobraževalni sistem odličen: to so pravi Učitelji, stebri družbe, empatični zahtevneži, ki v posamezniku prepoznava-jo močna področja in jih premišljeno vodijo k preseganju samega sebe. Prepričana sem, da sodelovanje med učitelji, stroko in odločevalci lahko soustvarja pogoje, ki podpirajo vsakega učenca in mu omogočajo, da svoj polni potencial dosega v slovenskem jeziku, torej v materinščini, ki ni le jezik sporazumevanja, pač pa tudi sredstvo za izražanje, učenje in osebnostni razvoj.

Vabim vas, da se poglobite v pričujočo tematsko številko in s svojim tvornim delovanjem prispevate k izvrstnosti naše šole, opolnomočenju prihodnjih generacij za izbiro slovenščine pri komunikaciji s sabo in drugimi, pri učenju in odkrivanju vsega (ne)znanega.

Alenka Žbogar,
urednica tematske številke